

Profesor Ing. Josef Říha, DrSc.

Osudová vize 2050 – představa neuvěřitelného

Motto: Jediná opravdu cenná věc je intuice.
Albert Einstein

Príspevek nabízí pesimistickou vizi sociálně ekonomické situace na území České republiky v polovině 21. století ve smyslu „worst case scenario“. Jde o kvazi-expertní heuristickou úvahu vycházející z intuice autora a kontroverzních hypotéz; předpokládá nulovou pasivní variantu pokračování současného trendu při absenci řízeného vlivu okolí. Aktuálně to je diskuze k deklarovanému pokračování výzkumného prognostického projektu, nastíněného v „Bezpečnost v roce 2020 s výhledem do roku 2050“ [1], jehož dosavadní obsah je úsměvně optimistický, kde predikovaná budoucnost sleduje nereálnou reprodukci současného světa.

Práce byla uskutečněna za finanční pomoci Grantové agentury Akademie věd ČR – reg. č. grantu IAA711680701 „Bezpečnostní rizika v procesu posuzování vlivu na životní prostředí“.

Úvod

Hrozba superterorismu a možnost střetu civilizací akceleruje rozvoj bezpečnostní vědy [2]. Možnosti racionálního řešení komplexních problémů komplikují postoje společnosti. *Společnost rizika* je charakterizována řadou klíčových faktorů v přímé souvislosti s hlavními rysy *postmoderní společnosti* [3]. Glosovane to je rostoucí individualismus; jazyk vědy a techniky vylučuje účast veřejnosti a další podporu možného rozhodování; roste závislost na vědě a technice, což prezentují rizika životního prostředí, které jednotlivec nemůže řídit; globální rizika životního prostředí nerespektují individuální majetek; vědecké poznatky rizika životního prostředí se mění s „bezpečnou“ úrovní expozice množství chemických látek a emisí; stát není schopen garantovat bezpečnost; vědecká predikce a názory expertů jsou chybné.

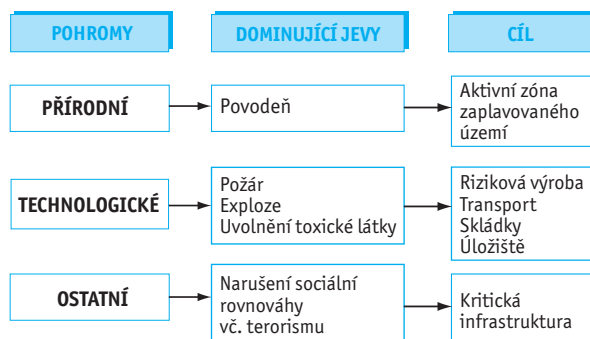
V současné době společnost postupně ztrácí víru k osobě vzdělaného „experta“, ve vědu a technologie, odmítá přijímat možný či žádaný „racionální model“. Tzv. *postmoderna* principiálně zdůrazňuje pluralitu, je kategorickým odmítnutím každé závažné uspořádanosti v prostoru i čase. Plná šíře plurality znamená, že neexistuje jeden model, jedno chápání světa, jeden etický systém, neexistuje dobré a špatné, morální a nemorální, ale jen „jiné“. Představuje neschopnost projektovat jakýkoliv záměr i na nejbližší budoucnost. Podle klasiků je cílem žít pouhým okamžikem, zapomenout na minulost a nemyslet na budoucnost. Nastupuje relativizace existence čehokoliv objektivního. Popsaným způsobem myšlení a přístupu k poznání reality je prodchnuto veškeré dění na této planetě a spolu s globalizací postupně proniká do všech geografických oblastí. Za dané situace je velice obtížné připravit vojensko-politické strategie pro přežití.

Sílicí hrozby

„Budoucí válka, pokud k ní dojde, bude válkou mezi civilizacemi.“, cit“. [4], [5]. V díle „Konec dějin a poslední člověk“ [6] se uvádí, že „hrozbou pro vyspělé liberální demokracie post-historického světa mohou být střety s historickým světem“, tyto střety by se mohly týkat ropy, přístěhovalectví či uspořádání „světového řádu“ v oblasti „životního prostředí či vývozu technologií“ [7]. Obecně existuje široké spektrum sílicích hrozeb včetně tzv. *asymetrických* [8], [9].

Pro osudovou vizi společnosti je třeba vnímat integrovaný soubor veškerých potenciálních rizik, tzn. nejen vojensko-politických, viz přírodní pohromy, technologické pohromy, pohromy přímo narušující rovnováhu lidské společnosti, to jest defekty v životním prostředí, lidské populaci, lidské společnosti.

Dopady jsou silně diferencované – již dnes analýzy diferencují dopady *kaskádové, eskalující, kumulativní, synergické a domino-efekty* na pozadí vzájemně propojených infrastruktur SoS (System of Systems). Výrazné jevy bezpečnostního rizika se zřetel k podmínkám ČR jsou naznačeny na obr. 1.

Obr. 1: Dominující jevy bezpečnostního rizika se zřetel k podmínkám ČR

Výjimečné svou krutostí jsou přírodní katastrofy, které člověk nemůže vlastní vůlí a konáním ovlivnit. Existují scénáře s globálním dopadem, a zároveň tajné materiály pro post-mortem scénář: např. při velké katastrofě, kdy půjde o přežití národa, bude přednostně shromážděn a zachráněn vzorek populace do třiceti let.

Systémovým řešením se zabývá **teorie katastrof**. Podle jejího autora [14] tvoří zvláštní skupinu teorie dynamických systémů; katastrofou je ztráta stability tohoto systému. *Chaos* obecně znamená neuspořádanost a zmatenost [15]. Premisou teorie katastrof je deklarována skutečnost, že *i když je katastrofa neodvratná, tak dopad může být zmírněn za předpokladu její predikce*. Webová adresa pro teorii katastrof a chaos je <http://www.cna.org/isaac/Glossb.htm>.

Varující trendy finančních ztrát v důsledku zvyšujícího se počtu přírodních katastrof jsou uvedeny na obr. 2 podle [16]. Pro *vojensko-politické cíle* sílicí hrozby představují reálně tušené problémy, jejichž katastrofická vize nabízí představu neuvěřitelného: apologie vestfálského míru, život po ropném krachu, důsledky klimatické změny, změnu struktury obyvatelstva. Mimo to se rýsují nové oblasti ohrožení státu v prostoru elektromagnetickém, kybernetickém, finančním, kosmickém ap.

Apologie vestfálského míru

Změny, k nimž ve světě dochází, diktují potřebu změny mezinárodně právních norem, které by regulovaly nové nebezpečné tendence, jevy a procesy. Ze švédského vědeckého zázemí se dozvídáme, že datum 11. září 2001 se stane v budoucnu symbolem toho, jak „informační společnost vystřídala kapitalismus jako dominující paradigma“. Národní státy nejsou schopny zabezpečit efektivní řízení v podmínkách globalizace. Brání tomu „zastaralé územní instinkty národních států“. V této souvislosti je navrhována myšlenka řízení na základě síťového principu a na stejném principu výstavba organizací, které mají řešit globální problémy. Principiálně jde o zpochybnění vestfálského míru z r. 1648 (svrchovanost, nezávislost a samostatnost státní moci na území státu, nezávislost v mezinárodních vztazích, zabezpečení celistvosti a nedotknutelnosti území).

Tento koncept vítají někteří domácí experti, např. [17], cit. „Měli bychom uvažovat o *alternativách ke krizovému zhroutilí ... že řešením může být spolu se zánikem již nefunkčních a překonaných národních států i rozvoj široké decentralizace na obce – ekosociální regiony ... upřednostnění horizontální organizační struktury, sítě*“.

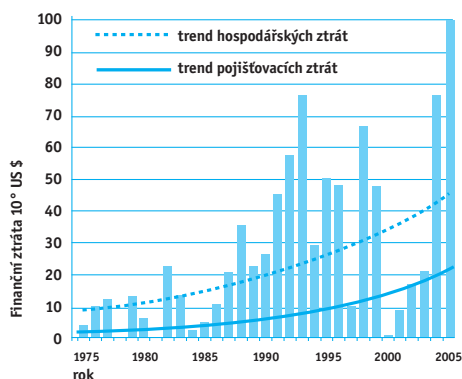
Nebo obdobně „... *národní státy zklamaly* a jsou stále trvale neudržitelné a nebezpečné“. Uvedená bída myšlení je obrazem duševního pirátství, kdy diskuze na téma národní příslušnosti je pokládána za společenskou lepru.

Znepokojující komentář k apologii *vestfálského míru* [18] zdůrazňuje, že současné nebezpečné tendence směřují k potlačení konkrétních politických pojmů „stát“ a „hranice“ ve prospěch právně neurčitých, zeměpisně a sociálně ekonomických termínů, nemajících oporu v žádném právu.

Vestfálský systém je zpochybňován i řadou *mezinárodních dohod*, v jejichž rámci jsou značné objemy státní suverenity delegovány buď nadnárodním orgánům, nebo těm či jiným subjektům v rámci jednoho státu. Příkladem tohoto tvrzení je maastrichtská dohoda z roku 1992 a první „síťový stát“ – Evropská unie. Činnost parlamentů nových členských zemí EU se může omezit na dekorativní procedury. Je to zřetelné na koncepci „Evropy regionů“, která vychází z vize postupného slábnutí států a zesilování regionů soudržnosti jako autonomních útvarů, což dokládají dokumenty EU prostřednictvím konstrukce NUTS (Nomenclature of Statistical Units).

Mimo to podle [19] se přibližně na konci prvního kvartálu 21. století v mezinárodně politické sféře rozmnoží případy tzv. „*zhroutených států*“ se všemi bezpečnostními důsledky.

Z hlediska vojensko-politického má zhroutený stát naprosto bezprecedentní význam ve vazbě na globální bezpečnost. Spojení bezvlády a alespoň částečné nedotknutelnosti daného území je vítaným předpokladem pro činnosti spojené s mezinárodním organizovaným zločinem a terorismem. Pro nejbližší (silně kritickou) etapu 2015–2050 se v literatuře nabízí scénář nazvaný „Barbarismus 1“ v podobě nukleárního holocaustu.

Obr. 2: Trendy finančních ztrát v důsledku zvyšujícího se počtu přírodních katastrof, podle [16]

Život po ropném krachu

Autoři dokumentu [20] v roce 2004 nově posoudili souvislosti se světovým vývojem v oblasti ropy. Dosažení vrcholu produkce ropy nastává na konci první dekády a svět si tuto skutečnost přizná s časovou prodlevou dalších deseti let, v době trvalého poklesu. K této skutečnosti přispěla Čína, která do roku 1992 ropu ještě sama vyvážela, avšak od roku 1993 se stala jejím mohutným dovozcem. Velmi rychle došlo k ekonomickému vyčerpání ropných zásob, protože slibná ložiska zůstala daleko od hlavních trhů a často v oblastech bez nejzákladnější infrastruktury. Strategický význam ropy způsobí zásadní změny v kontinentální a mezikontinentální distribuci; v podstatě se bude realizovat scénář typu „Život po ropném krachu“ [20].

V Evropě nastane totální deficit této suroviny; dříve vybudované energovody nebude mít smysl dále provozovat a udržovat. Obdobný vývoj se dotkne dodávek zemního plynu na velké vzdálenosti. Koncept výroby bionafty dramaticky zvýší základní ceny potravin (viz skokový nárůst ceny pšenice, kukuřice aj.).

Přechod na nekonvenční a alternativní zdroje ve větším měřítku zůstane utopií. Nastane nevyhnutelná propast mezi poptávkou po energiích a jejich nabídkou. Jednotlivci i vlády se budou snažit o sebezáchovu a zajištění bezpečných zdrojů energie pro sebe. Výsledkem bude tak markantní nedostatek energie, že sociální chaos bude nevyhnutelný. Extrémní názory uvádějí pád globální spotřeby energie i populace Země někam na úroveň roku 1750. Alternativní zdroje nebudou řešením ani ve vzdálenější budoucnosti.

Nová bezpečnostní hrozba – důsledek klimatické změny

Ke vzniku *zhroucených států* přispěje aktuálně se vytvářející klimatická změna. Teplota na Zemi se může do konce století zvýšit až o 6,4 stupně C a hladina oceánů stoupnout až o 58 centimetrů. Dojde k zatopení hustě obydlených oblastí na ostrovech, v deltách velkých řek apod. Diskutované scénáře v Radě bezpečnosti OSN odhadují, že do roku 2050 bude dvě stě milionů běženců, podle pesimistického scénáře až jedna miliarda. Jeden z modelů je věnován terorismu; podle amerických generálů se jako důsledek předpovídá silný přenos terorismu do Evropy. Důsledky klimatické změny je proto třeba chápat jako *novou bezpečnostní hrozbu* [21].

K úvaze o klimatické změně však přistupuje *bod zvratu* a zcela odlišný scénář náhlého *totálního ochlazení podnebí*, viz hrozivá zpráva pro Pentagon [22].

Nejnovější výzkum ukazuje, že existuje možnost narušení současné cirkulace a k relativně náhlému zpomalení teplých mořských proudů. Nicméně seriózní a důvěryhodná část odborného světa odmítá osobně se zúčastnit věštění z křišťálové koule formou expertních odhadů s tím, že predikci trendů je třeba řešit sběrem dat a pomocí prognostických modelů vč. výpočetní techniky, jak to doložil aktuální zjišťovací anketní výzkum [23]. Náhlá změna klimatu může nastat vinou oslabení nebo zastavení tzv. *termohalinní cirkulace* v důsledku oteplení. Globální oteplování by tedy paradoxně mohlo vést naopak k rychlému ochlazení severoatlantického regionu – v některých místech o 3 až 6 °C už za pouhých deset let, jak se to již skutečně stalo v prehistorickém i historickém období planetárního systému Země.

Autoři [22] předpovídají, že ke kolapsu Golského proudu začne docházet od roku 2010. To způsobí v Evropě a v Severní Americe rychlé podnebné změny. Oceány budou v důsledku

dlouhodobého oteplování napájeny vodou ze severních ledovců v Grónsku. Dojde k podstatnému ochlazení Evropy a k poklesu dešťových srážek. Počítačové modely nedokáží přesně předpovědět, zda bude důsledkem podnebných změn všeobecné ochlazení nebo sucho. Dopad sucha by byl daleko vážnější než podnebné ochlazení. Jezera by vyschla, průtok řek by se snížil a vznikl by obrovský nedostatek pitné vody a potravin. Obrovská sucha by začala v severní Evropě od roku 2010 a trvala by po celé desetiletí. V Evropě by byla zima, sucho a větrno. Podnebí by připomínalo dnešní podnebí na Sibiři. Amerika i Evropa se musí mnohem víc obávat pravděpodobného ochlazení než oteplování. *Klimatická změna se může stát mnohem horší hrozbou než terorismus.*

Milénový megatrend – Evropa se vytrácí jako sníh na slunci

Zásadně jde o demografický šok, parafrázovaný „Sbohem, Evropo“. Bod zvratu populačního vývoje je umístěn do časového horizontu 2000. Autor článku „*Taková je demografie, hlupáci – pravý důvod, proč Západu hrozí zánik*“ [24] v roce 2006 zoufale upozornil, že „nad velmi reálnými, tvrdými posuny naší společnosti – nad *posuny, které skutečně ohrožují naši budoucnost* – spíme zdravým spánkem“. Všimá si *populačního vývoje* v různých částech světa a varuje: „... do roku 2050 bude Evropanů o sto milionů méně“.

Aby se evropské státy vyhnuly kolapsu, musí přijímat přistěhovalce v takovém počtu, v jakém se o to zatím žádná stabilní společnost nepokusila. Masivní koncentrace muslimů ve velkých evropských městech bude mít dramatické důsledky. Pokud jí bude dovoleno pokračovat, zničí soudržnost společnosti, která je nutná k fungování demokracie a právního systému. V některých velkých městech bude až 50 % nepůvodního obyvatelstva. V roce 2020 bude Evropa výrazně islámštější, protože do té doby oficiálně přijme nějakých 20 milionů muslimů. Podle [20], cit.: „Prožíváme pozoruhodnou éru sebezáhuby ras, které – ať už to bylo dobře nebo špatně – daly podobu modernímu světu.“

Zpráva o populačním vývoji OSN z roku 1989 to podává stručně: „*Evropa se doslova vytrácí jako sníh na slunci*“, cit. [25]. Milénový megatrend dramatického snížení počtu původního obyvatelstva v Evropě není prognóza, ale explicitní matematika současného vývoje. V rámci EU poklesne počet původního obyvatelstva ze současného počtu 728 mil. na 658 mil. Státy východní Evropy do roku 2050 ztratí třetinu až polovinu současné populace. Dokumenty OSN bilancují, že pro zachování věkové struktury Evropa musí přijmout cca 700 mil. imigrantů.

Nabídku pesimistického scénáře posiluje studie [26], kde katastrofickou vizi modeluje scénář „*černý*“, cit. „Přes posílení institucionální dimenze se politická integrace zastavila na nepřekonatelných rozporech v názorech na další směřování unie. Projekt evropské bezpečnostní a obranné politiky ustrnul ve fázi vytváření mezinárodních bojových skupin s rozhodující pravomocí národních států. Evropské unii se nepodařilo naplnit lisabonská kritéria a hospodářská, technologická a vojenská propast mezi USA a Evropou se neustále prohlubuje. Evropská unie se stává cílem rozsáhlé migrace, zejména z islámského světa ... a je nucena vyrovnávat se s neúspěchem budování multikulturní společnosti“.

Každých pět let si CIA nechává vypracovat *zprávu* s detailní předpovědí stavu světa za patnáct let od daného okamžiku [27]. Vyhlídky pro Evropu celkově nejsou příliš růžové.

CIA předpovídá, že EU se zhroutí do roku 2020, nejpozději do roku 2025. *Unie totiž nic jiného než dočasný ekonomický nástroj není a ani být nemůže.* NATO se rozšířením o nové státy stává bezpečnostním fórem, které postupně co do významu a akceschopnosti upadá.

... aktivistické státy dávají přednost primární orientaci na spojení s USA před evropskou bezpečnostní politikou ..., což vede k disharmonii v transatlantických vztazích a jejich dalšímu oslabování. Rostoucí význam a nebezpečnost terorismu si žádá stále častější a intenzivnější vojenské zásahy při jeho potírání. Bezpečnostní riziko se neobyčejně zvýší v důsledku možného průniku militantních muslimů např. do bezpečnostní struktury EU.

Osudový scénář pro ČR 2050

Scénář představuje okno do budoucnosti. Ve studii [28] je výstižně odkryt výchozí marasmus existujících bariér pro rozvoj české společnosti, který bude pragmaticky setrvávat, cit. „... Základní bariérou společenského rozvoje je stav politické scény, tj. nízké morální a zčásti i kvalifikační předpoklady politiků, autoritářství vůdců, absence širšího okruhu politiků týmového typu, nízká míra participace, preference ideologie před věcnými problémy, politizace věcných problémů, nevyužívání odborníků a podceňování profesionalizace, tendence politiků vytvářet ze sebe privilegovanou vrstvu, moralizování, usnadňování si řízení na úkor efektivitu řídicí práce, ignorování občanské společnosti a podpory veřejné politiky. ... podceňování tvorby propagační politiky, růst obranářského nacionalismu proti zvyšující se migraci z cizích teritorií, pomalý rozvoj vědy a vzdělanosti, stagnace kulturního rozvoje, nízká podpora neziskových organizací a samosprávy, neschopnost poradit si s agendou problémů nastavených médií, demoralizace části společnosti vyúsťující ve vysokou míru kriminality...“.

Prostor ČR bude z počátku kopírovat osudový scénář okolních zemí jako součást virtuálního „síťového státu“ EU. Podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) a oficiální projekce demografického vývoje ČR do horizontu 2065 (tzv. pesimistický scénář), budou počty zemřelých osob vyšší než odpovídající počty narozených a růst úbytku obyvatelstva přirozenou měnou bude nabírat na intenzitě [29]. Obyvatelstvo bude *stárnout*. Do roku 2050 resp. 2065 může dojít ke změně na 7,829 resp. 7,480 mil. domácího počtu obyvatel. Ekonomický potenciál vyjádřený rozsahem zdrojů pracovních silně zeslábně. Vlna imigrace přistěhovalců a běženců různé rasy a náboženství zcela změní obraz a názory české společnosti. Např. rodiny muslimů budou uplatňovat systém mnohoženství, garantovaný demokratickou legislativou EU.

Opakovaně udeří epidemie nevyléčitelných chorob způsobené odolnými superbakteriemi (selhání antibiotik), nevládnutelná pandemie chřipkového viru.

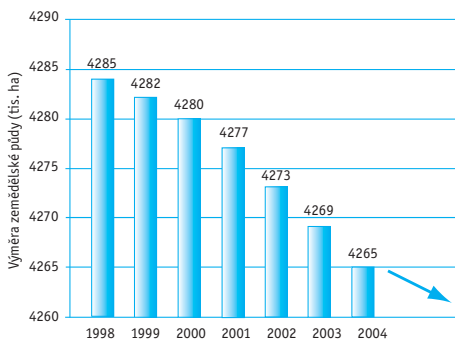
Bída politické kultury je nastíněna mj. v prognóze z roku 2001 – „Vize rozvoje ČR do roku 2015“ [30]. Podle ní se v tomto období díky tzv. zeleným zastaví budování dalších energetických zdrojů, tím vzniknou celoevropské energetické potíže. Jen s obtížemi se bude dařit zajišťovat zvýšené nároky na řízení stability rozvodných sítí.

Ropa se po roce 2030 stane deficitní komoditou; ve svém důsledku bude zaveden přidělový systém. Zároveň nepříjemně vysoká cena zemního plynu odradí větší část obyvatelstva od jeho užívání a způsobí totální návrat k přímé spotřebě dřeva v plném souladu se scénářem „vzhůru do lesů“, cit. [31]. Impakt se projeví dramatickým snížením rozlohy zalesněné půdy ze současné cca jedné třetiny na pouhých 10 % celkové státní výměry. Českou kotlinu budou sužovat záplavy, katastrofální sucha, pokles hladiny podzemních vod; kvalitní pitná voda se stane téměř nedostupná, na mnoha místech bude čerpána z hloubkových vrtů. Na střední a jižní Moravě vzniknou rozsáhlé pouštní oblasti. Z nížin zmizí lesy, zůstanou jen úzké pásy v horských oblastech. Z důvodu nevládnutelných periodických záplav nastane plošné vyhladění oblastí Polabí, Povltaví, Poodří a Podýjí. Příliš pozdě se společnost rozhodne pokračovat v opuštěném a ve své

podstatě excelentním Směrném, původně státním vodohospodářském plánu (program výstavby nádrží, velkoplošných závlah). Plocha obdělávané půdy bude klesat, viz obr. 3.

V posuzovaném období se předpokládá **řada útoků proti stabilitě společenského systému cestou narušování funkce kritické infrastruktury**. Půjde o destrukci železničních kori-

dorů, o biologické útoky na vodárenské zdroje, ohrožování „měkkých cílů“ (rozuměj: společenských akcí). Např. nadšeně propagované cyklostezky financované ze strukturálních fondů EU v letech 2007 až 2013 umožní razantní přístup a únik teroristům ke klíčovému křížení s energetickými liniemi velmi vysokého napětí. Koordinovaný útok pouze na několika málo místech opakovaně způsobí „black-out“ v celostátním měřítku s kaskádovitým a zdrcujícím efektem druhotných a časově odložených impaktů pro společnost. Úspěšné budou aktivity hackerů a teroristické útoky na kritickou informační infrastrukturu státu a masově sdělovacích prostředků. Vyčkávací postoj elit a infantilních politiků způsobí zanedbání přípravy strategie ČR pro přežití.

Obr. 3: Uzurpace zemědělské půdy v ČR [10^3] v období 1998-2004 podle údajů ČSÚ

Závěr

Možnosti řešení osudového scénáře jsou v komplexu omezené až nemožné. Prosté přežití nebude v rukou centra; nedostatek energetických kapacit a silná bezpečnostní rizika povedou společnost k ostrovnímu způsobu řízení menších územních celků z hlediska vlastní soběstačné výroby a distribuce energie, potravin a dalších životně důležitých surovin. Některé regiony budou úspěšnější, jiné nikoliv. V oblasti vědy může přispět hlubší poznání zranitelnosti systémů, v oblasti sociální návrat k etice, poctivosti a přehodnocení společenských hodnot.

Akteři ve sféře predikce scénářů by měli opustit prostomyslnou cestu triviální reprodukce současného světa a málo věrohodné předpoklady, viz [6].

Z vojenského hlediska může být hrozbou pro ČR a celou Evropu eroze transatlantických vazeb, a tím pádem oslabení role NATO. Rozvoj ozbrojených sil pro budoucnost, Armády ČR, postupně ovlivní problém klesající soudržnosti, kdy pro rozhodovací proces bude obtížné dodržovat princip shody. Racionální transformace struktur ozbrojených sil a bezpečnostní doktrína by se měla co nejdříve orientovat na strategii obrany domácího teritoria, prevence vč. vedení informační války. Již nyní existují závažné indicie pro dramatickou vizi nevyhnutelného geopolitického chaosu. Např. silným důvodem pro vedení válečných konfliktů může být přístup k vodě; v územním průmětu se pro nás nejbližší jeví riziková oblast povodí Dunaje.

Představa neuvěřitelného není sci-fi, je podnětem pro novou bezpečnostně vojenskou strategii po rozpadu bipolárního světa. Přibližuje fiktivní varovnou budoucnost pro středo-evropské bezpečnostní prostředí.

Poznámky a literatura:

- [1] RAŠEK, A. a kol. Bezpečnost v roce 2020 s výhledem do roku 2050. Část 1. *Vojenské rozhledy*, 2006, č. 1, roč.15 (47), s.121-138. Část 2. *Vojenské rozhledy*, 2006, č. 2, roč.15 (47), s.120-138.

- [2] ŘÍHA, J. *Koncept a teorie bezpečnostního rizika*. 112 – odborný časopis POIZSOO, roč. IV, č. 7, s. 22-25. ISSN 1213-7057.
- [3] HECZKO, S. *Obraz světa v pojetí postmoderny - úvod do problematiky*. Praha: VŠE 2000.
- [4] HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací, boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001, ISBN 80-86182-49-5.
- [5] MENDEL, M. „*Střet civilizací*“ ve světle vědeckého výzkumu. 2006. Web: <http://www.orient.cas.cz/odd/oaf/mendel/stretcivil.htm>.
- [6] FUKUYAMA, F. *Konec dějin a poslední člověk*, Praha: Rybka Publishers, 2002, ISBN 80-86182-27-4.
- [7] HECZKO, S. Francis Fukuyama – konec dějin a poslední člověk. *Marathon*, 2003, č. 5. ISSN 1211-8591.
- [8] BALABÁN, M. *Analýza prognóz vývoje bezpečnostní situace ve světě do r. 2020*. Praha: Středisko bezpečnostní politiky CESES FSV UK, 2005.
- [9] BALABÁN, M. a kol. *Tvorba a realizace bezpečnostní politiky ČR*. Záv. zpráva. Praha: Středisko bezpečnostní politiky. CESES FSV UK, 2005.
- [10] PUSCH, CH. *Preventable Losses: Saving Lives and Property Through Hazard Risk Management. A Comprehensive Risk Management Framework for Europe and Central Asia*. Working paper series No. 9. Washington, D. C. : The World Bank, October 2004.
- [11] *Management of Industrial Accident Prevention and Preparedness*. A training ressource package. Paris: UNEP IE, June 1996, pp. 195.
- [12] *Posílení rizikové analýzy a stanovení aktivních zón v českém vodním hospodářství*. ARCADIS, nizozemský program „Partners for Water“. MZe ČR. 25. května 2004. 110302/OF4/102/000852/LE.
- [13] LINHART, P. a RICHTER, R. Ochrana kritické infrastruktury. *Krizové řízení*, 2003, č. 3, s. 112.
- [14] THOM, R. *Structural Stability and Morphogenesis: An Outline of a General Theory of Models*. Reading: Addison-Wesley, 1993.
- [15] HECZKO, S. Teorie chaosu a chování otevřených systémů. *Marathon*, 2003, roč. 8, č. 4, s. 28-32. ISSN 1211-8591.
- [16] *UNEP FI North American Taskforce Event – Managing Climate Change Risks: The Case of Cat Bonds*. Munich Re Group. Munich American Capital Markets, Inc. New York, October 23, 2006.
- [17] KUŽVART, P. *Kde jsme a o co jde: Několik poznámek „ekologického právníka“*, 1998. Web: www.stuz.cz/Zpravodaje/Zpravodaj981/kuzvart.htm.
- [18] ZORKIN, V. Apologie vestfálského míru. In *Rusko v globální politice*, únor, 2006. Web: <http://www.globalaffairs.cz/cz/printver/1/2.html>.
- [19] PRÁŠIL, V. *Jak pomáhat zhrouteným státům?* 30. 11. 2005. Web: http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=&IDp=196.
- [20] SAVINAR, M. & MCKENZIE, J. J. Život po ropném krachu. *WM magazin*, 2004. Web: <http://www.mwm.cz/CD/c1224.htm>.
- [21] VODIČKA, M. Války z tepla. *MF DNES*, Publicistika, A10, 22. května 2007.
- [22] SCHWARTZ, P. & RANDALL, D. *An Abrupt Climate Change Scenario and Its Implications for United States National Security: Imagining the Unthinkable*. 2003. Web: http://www.environmentaldefense.org/documents/3566_AbruptClimateChange.pdf.
- [23] ARNELL, N.W., TOMPKINS, E.L., ADGER, W.N. Eliciting Information from Experts on the Likelihood of Rapid Climate Change. In *Risk Analysis*, Vol. 25, No. 6, 2005.
- [24] STEYN, M. It's the Demography, Stupid. The real reason the West is in danger of extinction. *Opinion Journal*. January 4, 2006.
- [25] SCHOLEFIELD, A. *Smrt Evropy. Co znamená demografická krize EU?* 15. 4. 2007. Web: <http://www.eurabia.cz/PrintArticle.aspx?ArtId=876>.
- [26] FRANK, L. Regionální bezpečnost jako součást evropské a transatlantické bezpečnosti. In *Bezpečnostní budoucnost České republiky: Otázky, výzvy, problémy*. Sborník konf. „Česká bezpečnostní politika a její perspektivy“. CESES Praha, 2005, s. 109-130, MO ČR-AVIS. ISBN 80-7278-306-8.
- [27] ŠRÁMEK, D. *Svět v roce 2020 podle CIA*. 2006. Web: <http://www.transhumanismus.cz/blog.php?cid=18&time=051024>.
- [28] RAŠEK, A. a kol. Bezpečnostní prognózy a realita. *Pražské sociálně vědní studie*. Veřejná politika a prognostika PPF-012. Praha: Středisko bezpečnostní politiky CESES FSV UK, 2006. ISSN 1801-5999.
- [29] BURCIN, B., KUČERA, T. Nová kmenová prognóza populačního vývoje České republiky (2003-2065). *Demografie 2004*, roč. 46, č. 2, str. 100-111. Demografický informační portál. ISSN 1801-2914.
- [30] POTŮČEK, M. a kol. *Vize rozvoje ČR do roku 2015*. Praha: CESES, FSV, UK, 1. vydání. Gutenberg, 2001. Web: <http://ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-vize2015.pdf>.
- [31] KALOUS, J. *Scénáře ropného šoku*. Jak přežít budoucnost. 3.8.2005. Web: www.blisty.cz/art/24380.html.

Vývoj společnosti a výstavba ozbrojených sil

Filozofové, kteří popisují vývoj lidské společnosti, vyslovují různé hypotézy a teorie, které vycházejí z analýz historie a současnosti vývoje společnosti. Každý výklad vychází z kritérií podle kterých jsou prováděny analýzy. Proto se i liší hypotézy možných trendů dalšího vývoje. Mezi nejcitovanější v posledních letech jsou teorie Samuela P. Huntingtona, Francise Fukuyami a manželů Tofflerových.

1. Střet civilizací

Samuel P. Huntington v knize „Střet civilizací (boj kultur a proměna světového řádu)“ vývoj společnosti popisuje jako vývoj sedmi hlavních civilizací – **čínské, japonské, hinduistické, islámské, západní, latinskoamerické a africké**.

Zkratkovitě lze říci, že vývoj společnosti popisuje z pohledu rozdělení do výše jmenovaných civilizací, které vnímá jako kompaktní, projevující se stejnorodě. Rozpory mezi těmito civilizacemi, jejich setkávání a narážení na sebe vyvolávají možná ohrožení a krize. Např. islámské civilizaci přisuzuje krvavé hranice. Tento pohled je některými filozofy podrobován kritice. Vnímaná kompaktnost každé z civilizací neumožňuje popsat pnutí uvnitř civilizace.

2. Konec dějin a poslední člověk

Francis Fukuyama ve svém díle „Konec dějin a poslední člověk“ poukázal na globální provázanost „modernity“, tedy na tendenci stírání rozdílů mezi civilizacemi. Podle Francise Fukuyami **subjektem vývoje je člověk** se svým *thymem* – pocitem hrdosti a sebeucty, *mega-lothymem* – pocitem nadřazenosti a tyranské ctižádostivosti, nebo *isothymem* – pocitem a touhou po uznání za rovného ostatním lidem. Hybatelem vývoje v této teorii je především člověk se svou psychikou. Tato teorie je protipólem teorie Samuela P. Huntingtona. Hybatelem vývoje lidské společnosti je zde vnímán člověk, nikoli společnost.

3. Tři vlny civilizace

Teorie manželů **Tofflerových** spíše než zkoumání společnosti na základě chování člověka a společnosti z kulturních a psychologických hledisek vychází ze zkoumání vývoje podle převládajícího způsobu získávání bohatství.

Manželé **Tofflerovi, Heidy a Alvin**, vývoj lidské společnosti popsali jako proces probíhající v prostředí, kde nejvýznamnější je způsob získávání bohatství. Na základě analýzy vývoje společnosti z tohoto úhlu pohledu vyslovili teorii o vlnách civilizace. Byly pojmenovány tři vlny.

První vlna – zemědělská (agrární) se vyznačuje získáváním bohatství zemědělskou činností. Vznikla se vznikem společnosti a pokračuje v nižší intenzitě dosud.

Druhá vlna – industriální je vlnou civilizace, pro kterou hlavním zdrojem získávání bohatství se stala masová průmyslová výroba. Tato vlna začala s průmyslovou revolucí a pokračuje dosud.

Třetí vlna – informační (znalostní) je vlnou civilizace, pro kterou hlavním zdrojem získávání bohatství se stávají informace. Počátek této vlny civilizace je manželzy Tofflerovými kladen na konec 20. století a zahajuje své působení u nejvyspělejších států.

Na rozhraní těchto vln vznikají třecí plochy, které mohou vyvolat nejrůznější hrozby a krize. Tyto vlny civilizace nejsou ohraničeny státy, náboženstvími nebo jinými kategoriemi dělení. Pomocí této teorie manželé Tofflerovi dokázali logicky vysvětlit vlnu selských bouří při nástupu průmyslové revoluce i nevyhnutelnost rozpadu socialistického bloku států.

3.1 Způsoby výstavby ozbrojených sil

Pro každou vlnu civilizace byl typický i způsob výstavby ozbrojených sil a vedení válek. Pro **první – zemědělskou vlnu – civilizace** bylo ve střední Evropě, ve středověku, typické vytvoření *družiny rytířů-profesionálních bojovníků* dobře vyzbrojených a vycvičených prosazujících mocenské zájmy panovníka. Pro případ války na vlastním území byla připravována „domobrana“, tedy zemědělci, kteří po svolání byli schopni postavit se po bok svých rytířů a bojovat za svého panovníka. Tato domobrana byla vyzbrojena a vycvičena hůře. Výzbroj byla různorodá, každý bojovník si ji zajišťoval sám a jak byly různorodé používané zbraně, tak i výcvik byl různorodý.

Pro **druhou vlnu civilizace – industriální** – vyznačující se masovou průmyslovou výrobou včetně zbraní, které byly pro potřebu masové výroby unifikovány. S unifikovanými zbraněmi byl zdokonalen a sjednocen i výcvik v jejich používání. Pro potřebu provádění masových operací byl zorganizován vznik masových armád, schopných vést operace za použití zbraní s masivním účinkem na nepřítele. Výstavba armád schopných plnit tyto úkoly byla závislá na schopnosti státu mobilizovat své hospodářství a ozbrojené síly. Vrcholem válek druhé vlny civilizace byly první a druhá světová válka s masovým ničením celých měst a oblastí s obrovskými ztrátami na životech lidí způsobených masovým použitím zbraní, včetně zbraní hromadného ničení – chemických a jaderných.

Pro **třetí vlnu civilizace – informační (znalostní)** – bude typická změna v chápání vedení válek za použití nových – inteligentních zbraní. Ve zkratce lze říci, že ozbrojený zápas se přesune z pozice vedení masových válek do pozice vedení cílených operací s využitím inteligentních zbraní na jednotlivé cíle podložených reálnými informacemi k prosazení svých zájmů. Cílem nebude maximální zničení nepřítele, ale jeho ovládnutí s efektivním vynaložením úsilí za maximálního využití znalostí a informací. Tento způsob vedení operací bude odklonem od vedení masivních operací s masivním ničením. Přelomem ve vedení válek byla operace Pouštní bouře v roce 1991 a následně operace v Iráku roku 2003. Tento způsob použití ozbrojených sil je návratem ve spirále ke konceptu výstavby ozbrojených sil z první vlny civilizace. Tedy vznik profesionální armády prosazující zájmy státu (koalice) a pro potřeby možného vedení bojové činnosti na území státu (koalice) tvorba mobilizovaných sil.

Závěrem

Nejnovější trendy vývoje společnosti odrážejí i vývoj bezpečnostní situace na kterou náš stát reaguje mimo jiné i způsobem výstavby svých ozbrojených sil. Ve svých koncepčních materiálech jasně stanovil výstavbu profesionální armády, která pro případ vedení operací vysoké intenzity bude posilována mobilizačně rozvinovanou částí ozbrojených sil. Mobilizace

ozbrojených sil, vzhledem ke změnám vývoje společnosti, se také proměňuje. Její změna byla navržena v dokumentu Koncepce mobilizace ozbrojených sil ČR.

Koncepce mobilizace ozbrojených sil ČR reaguje na nejnovější trendy vývoje společnosti. V této koncepci je zcela změněna filozofie mobilizačního rozvinutí ozbrojených sil. Celou koncepcí se jako červená nit nese myšlenka minimalizovat v míru náklady na udržování systému zmobilizování ozbrojených sil ČR. A těmito náklady zatížit stát až v době zhoršování politicko-vojenské situace.

Avšak k tomu, aby stát mohl naplnit své poslání i v této oblasti, je nezbytné udržovat schopnosti AČR v plánování, organizování procesů spojených s mobilizačním rozvíjením ozbrojených sil. A v období zhoršování politicko-vojenské situace zvyšovat schopnosti v řízení a zabezpečování realizace stanovených procesů. Bylo by chybou dopustit stav, do kterého se na příklad dostaly Spojené státy v roce 1917 (viz článek „Z historie rozvíjení profesionálních armád“, *Vojenské rozhledy* 1/2008, str. 97).

Z tohoto pohledu zbývá zodpovědět otázku: Proč v dokumentu „Transformace resortu Ministerstva obrany ČR je zadán úkol „ ... předložit ... vládě ke schválení přepracovanou Koncepci mobilizace OS ČR ...“? Je to proto, že na základě analýz se dospělo k názoru, že tato „nadčasová“ koncepce ... nevyhovuje současné etapě vývoje naší společnosti? Nebo proto, že změna zákonů potřebná k realizaci této „nadčasové“ ... koncepce se jeví jako politicky neprůchodná?

Literatura:

- BALABÁN, M. Bezpečnostní budoucnost v zahraničněpolitickém kontextu. *Vojenské rozhledy* 1/2006, ročník 15 (47), str. 3-24.
- FUKUYAMA F. *Konec dějin a poslední člověk*. Překlad Prokop M., Praha: Rybka Publishers, 2002, Praha, 382 s., ISBN 80-86182-27-4.
- HUNTINGTON P., S. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Překlad Nagy L., Praha: Rybka Publishers, 2001, 448 s., ISBN 80-86182-49-5.
- KOZÁK, Karel. Válka a antiválka (recenze). *Vojenské rozhledy* 3/2003, ročník 12 (44) str. 157-160.
- KRÁSNÝ, A. Zamyšlení nad bezpečnostním vývojem ve vztahu k České republice. *Vojenské rozhledy* 2/2005, ročník 14 (46), str. 3-14.
- KRULÍK, V. Struktura bezpečnostního systému České republiky. *Vojenské rozhledy* 2/2007, ročník 16 (48), str. 77-88.
- NĚMEC, Ivan. Z historie rozvíjení profesionálních armád. *Vojenské rozhledy* 1/2008, ročník 17 (49), str. 97-102.
- RAŠEK, A. Aktéři světové bezpečnosti. *Vojenské rozhledy* 2/2007, ročník 16 (48), str. 12-28.
- TOFFLER A., TOFFLEROVÁ H. *Nová civilizace: Třetí vlna a její důsledky*. Překlad Blažek B., Praha: Dokořán s.r.o., 2001, 125 s., ISBN 80-86569-00-4.
- TOFFLER A., TOFFLEROVÁ H. *Válka a antiválka: Jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu*. Překlad Blažek B., Miřejovský J. Praha: Dokořán s.r.o., Argo, 2002, 303 s., ISBN 80-86569-16-0 (Dokořán), 80-7203-445-6 (Argo).
- VLKOVSKÝ, J. Bezpečnostní prostředí do r. 2025 podle NATO. *Vojenské rozhledy* 4/2007, ročník 16 (48), str. 19-25.
- VOLNER, Štefan. Bezpečnostní působení v současném světě. *Vojenské rozhledy* 2/2006, ročník 15 (47) str. 15-21.
- Koncepce mobilizace ozbrojených sil České republiky*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, č.j. V 1/2006-1203, 2005, 32 s.
- Transformace resortu Ministerstva obrany České republiky. *A report*, zvláštní číslo, Praha 2007, ISSN 1211-801X.
- Válka čtvrté generace se rozvíjí, válka páté generace vzniká. *Vojenské rozhledy* 1/2007, ročník 17 (49), str. 15-23.